

XITOYDA BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMI HAQIDA

CHDPU Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3- kurs talabasi
Juraqulov Mahatali Shohotamovich
CHDPU Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3- kurs talabasi
Anvarova Aziza Qahramon qizi
Ilmiy rahbar: Usmonova Ruzixon Bozorovna

Annontatsiya: Ushbu maqolada Xitoy Davlatining ta'lim tizimi, ta'lim tarixi, rivojlanishi, majburiy ta'lim to'g'risidagi qonuni haqida ma'lumot berilgan. Undan tashqari ushbu maqolada Xitoy Davlatida Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishi haqida ham yoritilib o'tilgan. Xitoy Davlati rivojlangan davlat safida hisoblanganligi uchun ta'lim tizimini o'rganib chiqqan holda yozildi ushbu maqola.

Kalit so'zlari: Ta'lim, tarbiya, maktab, ilk qadam, o'rta ta'li, yuqori ta'lim, tarix, rivojlanish, boshlang'ich ta'lim, majburiy ta'lim, o'quvchilar, tizim.

PRIMARY EDUCATION IN CHINA

Annunciation: this article covers the education system, history of education, development, compulsory education law of the Chinese state. In addition, this article also covers the education of Primary students in the state of China. The Chinese state was written with a study of the education system so that it was considered in the ranks of a developed state this article.

Keywords: education, upbringing, school, first step, Secondary Education, Higher Education, History, Development, primary education, compulsory education, students, system.

Xitoyda ta'lim, birinchi navbatda, Ta'lim vazirligiga qarashli davlat ta'lim tizimi tomonidan boshqariladi. Barcha fuqarolar hukumat tomonidan moliyalashtiriladigan to'qqiz yillik majburiy ta'lim deb nomlanuvchi maktabda kamida to'qqiz yil o'qishlari kerak. Majburiy ta'lim olti yillik boshlang'ich ta'limni o'z ichiga oladi, odatda bu bosqich olti yoshda boshlanib, o'n ikki yoshda tugaydi, undan keyin uch yillik o'rta ta'lim (tarjimada o'rta maktab va o'rta maktab bilan aralashish bor, shuning uchun). Ko'p odamlar o'rta maktabni o'rta maktabning butun 6 yili deb o'ylashadi, lekin bu faqat birinchi 3 yil). O'rta ta'limdan keyin uch yillik o'rta maktab davom etadi, uning oxirida o'rta ta'lim tugaydi. Xitoyda ta'lim tizimini tartibga soluvchi qonunlar orasida „Ilmiy darajalar to'g'risidagi nizom“, „Majburiy ta'lim to'g'risidagi qonun“,

„O‘qituvchilar to‘g‘risidagi qonun“, „Ta‘lim to‘g‘risidagi qonun“, „Kasb-hunar ta‘limi to‘g‘risidagi qonun“ va „Oliy ta‘lim to‘g‘risida“gi qonunlar mavjud.

2017-yilda Ta‘lim vazirligi majburiy ta‘limga kiradigan o‘quvchilar soni 1,5611 millionga oshganini ma‘lum qildi. 1985-yilda hukumat soliqdan moliyalashtiriladigan oliy ta‘limni bekor qildi va universitet abituriyentlaridan akademik imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda stipendiya olish uchun raqobatlashishni talab qildi. 1980-yillarning boshida hukumat birinchi xususiy oliy ta‘lim muassasasini tashkil etishga ruxsat berdi, shu bilan 1995-yildan 2005-yilgacha bakalavrlar va doktorlik darajasiga ega bo‘lganlar sonini oshirdi.

2003-yilda Xitoyning markaziy va mahalliy hukumatlari 725 000 professor va 11 million talaba bilan birga 1552 ta oliy o‘quv yurtlari (kollejlari va universitetlar)ni qo‘llab-quvvatladilar (qarang : Xitoydagi universitetlar ro‘yxati). Double First Class Universitet rejasida 140 ta milliy kalit universitetlar mavjud bo‘lib, ular Xitoy universitetlarining elita guruhining bir qismi hisoblanadi. Xitoyning ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga kiritgan sarmoyasi 1999-yildan buyon yiliga 20 foizga oshib, 2011-yilda 100 milliard dollardan oshdi. 2006-yilda Xitoy universitetlarini fan va muhandislik yo‘nalishi bo‘yicha 1,5 million talaba tamomlagan. 2008-yilga kelib, Xitoy taniqli xalqaro jurnallarda 184 080 ta maqola chop etdi, bu 1996-yilga nisbatan 7 baravar ko‘pdir. 2017-yilda Xitoy eng ko‘p ilmiy nashrlar soni bo‘yicha AQShni ortda qoldirdi. 2021-yilda Xitoyda 3012 ta universitet va kollejlari va 140 ta eng elita Double First Class universitetlari Xitoydagi barcha oliy ta‘lim muassasalarining taxminan 4,6 % ni tashkil etdi.

Xitoy, shuningdek, xalqaro talabalar uchun eng yaxshi yo‘nalish bo‘lib kelgan va 2013-yil holatiga ko‘ra, Xitoy xalqaro talabalar uchun Osiyodagi eng mashhur davlat bo‘lgan va dunyo davlatlari orasida uchinchi o‘rinni egallagan. Xitoy hozirda anglofon afrikalik talabalar uchun global miqyosda yetakchi joy va dunyodagi ikkinchi eng katta xalqaro talabalar soniga mezbonlik qiladi. 2020- yilgi Jahon universitetlarining akademik reytingida 200 ta jahonning eng yaxshi 200 taligi ro‘yxatida Xitoyning 22 ta universiteti bor edi, umumiy vakillik bo‘yicha faqat Qo‘shma Shtatlardan orqada.

Shanxay, Pekin, Jiangsu va Chjejiang xalqaro talabalarni baholash dasturida barcha boshqa ta‘lim tizimlaridan ustun bo‘lgan bo‘lsa-da, Xitoyning ta‘lim tizimi o‘zining eslab qolishi va testlarga tayyorgarlik ko‘rishga urg‘u bergani uchun tanqid qilingan. Biroq PISA vakili Andreas Shleyxerning aytishicha, Xitoy eslab o‘rganishdan uzoqlashgan. Shleyxerning so‘zlariga ko‘ra, Rossiya ezgulikka asoslangan baholashda yaxshi natijalarga erishmoqda, ammo PISAda emas, Xitoy esa esdalik va kengroq baholashda yaxshi natijalarga erishmoqda.

Xitoy kabi keng mamlakatda boshlang‘ich ta‘lim muassasasi ajoyib yutuq bo‘ldi. 1949-yilgacha bo‘lgan 20 foizlik o‘quvchilarni qamrab olish darajasidan farqli

o'laroq, 1985-yilda boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning qariyb 96 foizi 832,3 mingga yaqin boshlang'ich maktabda o'qidi. Ushbu ro'yxatga olish ko'rsatkichi 1960-yillarning oxiri va 1970-yillarning boshlarida qayd etilgan ko'rsatkichlar bilan yaxshi taqqoslandi, o'sha paytda qabul qilish standartlari tengroq edi. 1985-yilda Jahon bankining hisob-kitoblariga ko'ra, boshlang'ich maktablarga qabul qilish 1983-yildagi 136 milliondan 1990-yillarning oxirlarida 95 millionga qisqaradi va o'quvchilar sonining kamayishi zarur bo'lgan o'qituvchilar sonini kamaytiradi. Shunga qaramay, malakali o'qituvchilarga talab davom etadi.

„To'qqiz yillik majburiy ta'lim to'g'risida“gi qonunga ko'ra, boshlang'ich maktablar o'qish uchun to'lovsiz bo'lishi va ularda o'qiydigan bolalarning qulayligi uchun oqilona joylashishi kerak edi; o'quvchilar o'z mahallalari yoki qishloqlaridagi boshlang'ich maktablarda o'qiydilar. Ota-onalar kitoblar va transport, oziq-ovqat va isitish kabi boshqa xarajatlar uchun har yili kichik to'lov to'lagan. Ilgari yig'imglar qatnashishdan to'xtatuvchi omil hisoblanmasdi. Ta'lim islohotiga ko'ra, kam ta'minlangan oilalar o'quvchilari stipendiyalar bilan ta'minlandi, davlat korxonalari, muassasalar va jamiyatning boshqa sohalari o'z maktablarini tashkil etishga rag'batlantirildi. Asosiy tashvish shundaki, tanqis resurslarni ro'yxatga olishni kamaytirmasdan va yaxshiroq maktablarni zaiflashtirmasdan saqlash kerak edi. Xususan, mahalliy hokimiyatlarga boshlang'ich maktab ta'limi hali rivojlanib borayotgan bir paytda o'rta maktab ta'limini ko'r-ko'rona o'tkazmaslik, boshlang'ich maktablardan pul, pedagog kadrlar va materiallarni undirmaslik talab qilindi.

Bolalar, odatda, etti yoshda boshlang'ich maktabga haftada olti kun kirishdi, 1995 va 1997-yillarda tartibga solinadigan o'zgarishlardan so'ng, bu muddat mos ravishda besh yarim va besh kunga o'zgartirildi. Ikki semestrlik o'quv yili 9,5 oydan iborat bo'lib, 1-sentyabr va 1-martda boshlandi, yozgi ta'til iyul va avgust oylarida, qishki ta'til esa yanvar va fevral oylarida bo'ldi. Shahar boshlang'ich maktablari odatda o'quv haftasini har biri qirq besh daqiqadan yigirma to'rt dan yigirma etti sinfga bo'lishdi, ammo qishloq joylarida norma yarim kunlik o'qish, yanada moslashuvchan jadvallar va sayohatchi o'qituvchilar edi. Aksariyat boshlang'ich maktablar besh yillik kursga ega edi, bunga Pekin va Shanxay kabi shaharlar va keyinchalik olti yillik boshlang'ich maktablarni qaytadan kiritgan va bolalarni yetti yil emas, olti yarim yoshda qabul qilgan boshqa yirik shaharlar bundan mustasno.

Boshlang'ich maktab o'quv dasturi xitoy tili, matematika, jismoniy tarbiya, musiqa, chizmachilik va tabiat, tarix va geografiya bo'yicha boshlang'ich ta'limdan iborat bo'lib, maktab majmuasi atrofida amaliy ish tajribalari bilan birlashtirilgan. Siyosat va axloqiy tarbiya bo'yicha umumiy bilimlar, bu vatanga muhabbat, siyosiy partiyaga muhabbat va xalqqa muhabbat (va avvalroq rais Maoning sevgisi) o'quv dasturining yana bir qismi edi. Chet tili, ko'pincha ingliz tili, taxminan uchinchi sinfda kiritiladi. Xitoy va matematika rejalashtirilgan dars vaqtining taxminan 60 foizini

tashkil etdi; tabiatshunoslik va ijtimoiy fanlar taxminan 8 foizni tashkil etdi. Putonghua (umumiy ogʻzaki til) oddiy maktablarda va pinyin romanizatsiyasi quyi sinflarda va bolalar bogʻchasida oʻqitilgan. Ta'lim vazirligi barcha boshlangʻich maktablarda axloq va axloq bo'yicha kurslar oʻtkazishni talab qildi. To'rtinchi sinfdan boshlab, talabalar odatda har bir semestrda ikki hafta samarali mehnat qilishlari kerak bo'lgan sinf ishlarini ustaxonalarda yoki fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarish tajribasi bilan bog'lash va uni akademik o'qish bilan bog'lash kerak edi. Aksariyat maktablarda o'quvchilarni dam olish va jamoat ishlariga jalb qilish uchun haftada kamida bir kun soatdan keyin mashg'ulotlar o'tkaziladi.

1980-yilga kelib, boshlangʻich maktablarda o'qiyotgan o'quvchilarning ulushi yuqori edi, lekin maktablarda maktabni tashlab ketish ko'rsatkichlari va mintaqaviy qabul qilish bo'shliqlari qayd etilgan (ko'pchilik o'quvchilar shaharlarda to'plangan). Har to'rtta okrugdan faqat bittasi umumiy boshlangʻich ta'limga ega edi. O'rtacha har bir sinf o'rtasida o'quvchilarning 10 foizi qoldirgan. 1979-83 yillarda hukumat „9-6-3“ qoidasini tan oldi, ya'ni o'nta boladan to'qqiz nafari boshlangʻich maktabni boshlagan, olti nafari maktabni tamomlagan va uchtasi yaxshi o'qish bilan bitirgan. Bu shuni anglatadiki, boshlangʻich o'quvchilarning atigi 60 foizi haqiqatda besh yillik o'qish dasturini tugatgan va bitirgan va faqat 30 foizga yaqini boshlangʻich darajadagi kompetentsiyaga ega deb hisoblangan. 1980-yillarning o'rtalaridagi statistika shuni ko'rsatdiki, qishloq qizlari o'g'il bolalarga qaraganda ko'proq maktabni tashlab ketishgan.

Boshlang'ich ta'lim:

- Boshlang'ich maktablar:

Odatda 6-7 yoshdan 12-13 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun boshlang'ich ta'lim taqdim etiladi. Boshlang'ich maktablar 6 yillik ta'limni o'z ichiga oladi.

- O'quv dasturi: O'quv dasturi matematikadan, fanlardan, adabiyotdan va jismoniy tarbiya fanlaridan iborat. Shuningdek, axloqiy ta'lim va ijtimoiy bilimlarga katta e'tibor beriladi.

O'rta ta'lim:

- O'rta maktablar: 12-13 yoshdan 15-16 yoshgacha bo'lgan o'quvchilar uchun o'rta ta'lim mavjud. O'rta ta'lim 3 yillik davrni o'z ichiga oladi.
- O'quv dasturi: O'rta maktablarda o'quvchilar yanada chuqurroq bilimlarga ega bo'lishadi. O'quv dasturi matematikadan, fanlardan, tarixdan va boshqa fanlardan iboratdir.

Oliy ta'lim:

- Universitetlar va kollejlari:

Oliy ta'lim 3-4 yil davom etadi va universitetlar yoki kollejlari orqali taqdim etiladi. Oliy ta'limda talabalarga mutaxassislik bo'yicha chuqur bilimlar beriladi.

- Davlat imtihonlari: Oliy ta'limga kirish uchun o'quvchilar davlat imtihonlari (Gaokao) orqali qabul qilinadi. Bu imtihonlar o'quvchilarning akademik bilim va ko'nikmalarini baholashda muhim ro'l o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kubo. „China 'Cheats' the PISA Exams“. thediplomat.com. The Diplomat (2013-yil 6-dekabr). 2013-yil 6-dekabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2013-yil 6-dekabr.
2. „PISA 2018 Insights and Interpretation“.
3. „Which countries have the smartest kids?“ (en). World Economic Forum. Qaraldi: 2020-yil 9-may.
4. „Progress slow in developing fighter jets, Major General Zhu Heping says“. South China Morning Post. 2013-yil 6-aprelda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2013-yil 6-aprel.
5. „China Focus: Xi stresses following path of socialist education with Chinese characteristics“. www.xinhuanet.com (2018-yil 10-sentyabr). 2018-yil 10-sentyabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2020-yil 29-iyul.
6. „China - THE EDUCATION SYSTEM“. countrystudies.us. Qaraldi: 2020-yil 30-mart.
7. Sheehy. „Explore the World's Top Universities“. U.S. News & World Report (2013-yil 8-oktyabr). — „Asia is among the fastest growing destinations for international students, and foreign enrollment at universities in Indonesia and South Korea have more than doubled since 2005, the agency reports. China continues to be the most popular destination in the region, though, ranking third among countries that host the most international students, IIE reports.“. 2014-yil 24-oktyabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2017-yil 26-avgust.
8. „China tops US and UK as destination for anglophone African students“. Victoria Breeze, The Conversation. Qaraldi: 2018-yil 18-fevral.
9. „China's 2020 target: reshaping global mobility flows“ (en). EAIE (2020-yil 27-yanvar). Qaraldi: 2020-yil 6-may.
10. „World University Rankings 2022“ (en). Times Higher Education (THE) (2021-yil 25-avgust). 2021-yil 1-sentyabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2021-yil 2-sentyabr.
11. „Statistics of Academic Ranking of World Universities - 2020“. www.shanghairanking.com. 2021-yil 16-aprelda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2021-yil 5-mart.
12. Angel Austin. Xitoydagi ta'lim tizimi: tavsifi, rivojlanishi. <https://uz.vogueindustry.com/17250417-the-education-system-in-china-description-development>
13. Education System of China. <https://www.geeksforgeeks.org/education-system-of-> Jurayeva M.B. Work with english corpus and analysis of the information provided by them // Экономика и социум №5(96) 2022, -С 3.